

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України


Шемшученко Ю.С.
«23» жовтня 2020 р.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Хоменка Олександра Володимировича на тему: «Правові
дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

ВИТЯГ

**з протоколу № 8 засідання фахового семінару
відділу теорії держави і права від 22 жовтня 2020 р.**

Присутні:

Голова засідання – завідувач відділу теорії держави і права, д.ю.н., проф. Оніщенко Н.М., д.ю.н, проф. Скрипнюк О.В., д.ю.н., проф. Пархоменко Н.М., д.ю.н, д.ю.н., проф. Кубко Є.Б., к.ю.н., с.н.с. Тарахонич Т.І., к.ю.н., с.н.с. Богініч О.Л., к.ю.н., с.н.с. Львова О.Л., к.ю.н., с.н.с. Сунегін С.О. (он-лайн), к.ю.н., н.с. Васецький В.Ю., лаборант Турчин М.М., дисертант Хоменко О.В., дисертант Кужелев О.М.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, протокол № 12 від «26» грудня 2017 р.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Хоменка О.В. по дисертації на тему «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Виступаючи, доповідач у першу чергу обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження та визначив його мету.

Так, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена наступним:

- по-перше, процес реформування важливих сфер та галузей суспільного життя, у тому числі правової, вимагає якісного оновлення всієї правової матерії і, насамперед, удосконалення чинної нормативно-правової бази нашої держави. Однією з важливих складових такого оновлення є підвищення якості норм законодавства, зокрема, норм-дефініцій, за допомогою яких визначаються юридично значущі поняття, зміст яких повинен відповідати, з одного боку, об'єктивним реаліям суспільного розвитку та соціокультурній традиції українського народу, а з іншого – запитам і очікуванням громадянського суспільства та окремих індивідів, для яких важливо відчувати належний рівень забезпеченості охорони та захисту своїх прав та законних інтересів, а також утвердження правом справедливого правопорядку;

- по-друге, підтверджує високий рівень актуальності теми дисертації також ті кризові явища або процеси, які мають місце в соціальному, економічному та політичному устрої України та відображаються, серед іншого, на законотворчій діяльності, вимагаючи при цьому забезпечення своєчасної та адекватної реакції законодавця, спрямованої на мінімізацію їх негативних наслідків та створення стабільної правової основи унормування соціальних процесів в майбутньому. Очевидним є також і те, що введення до законодавчих актів значної кількості нових юридично значущих понять, пов'язаних, зокрема, з науково-технічними новаціями, а також перманентне зростання масиву нормативно-правових актів в Україні, суттєво підвищує значення діяльності, спрямованої на забезпечення їх належного мовного оформлення. У зв'язку з цим удосконалення норм-дефініцій сучасного українського права стає одним із основних та пріоритетних завдань законотворчої діяльності;

- по-третє, актуальність теми дисертації доводиться також і поступовою реалізацією стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, закріпленого у Конституції України. Адже реалізація такого курсу, серед багатьох заходів, передбачає необхідність забезпечення адаптації законодавства України до права ЄС, одним із елементів якої є уніфікація змісту значної кількості правових понять, що використовуються в межах європейського та українського правопорядків. Така уніфікація, у свою чергу, передбачає уточнення змісту відповідних юридично значущих явищ, а отже, вимагає внесення змін і доповнень до значної кількості норм-дефініцій, які

є чинними в Україні, а також розробки і закріплення на законодавчому рівні визначень нових правових терміно-понять.

Вказаним вище обґрунтовується необхідність наукового дослідження та переосмислення природи та значення правових дефініцій в контексті функціонування та розвитку демократичних правових систем. Тому його метою є: з'ясування сутності, ролі та значення правових дефініцій в контексті розвитку демократичних правових систем сучасності.

Далі, здобувачем було озвучено завдання, об'єкт та предмет пропонованого до уваги дослідження, визначено загальну структуру роботи та методи, що були використані у процесі дослідження. Також, у стислій формі було зазначено про результати апробації основних положень та рекомендацій по дисертації, сформульовано основні положення її наукової новизни та висновки, до яких прийшов дисертант у процесі проведеного дослідження.

Після закінчення доповіді до Хоменка О.В. учасниками фахового семінару були поставлені наступні **запитання**.

Проф., д.ю.н. **Пархоменко Наталія Миколаївна**: Олександр Володимирович, поясніть, будь-ласка в чому Ви вбачаєте Ваш внесок у розроблювану проблематику.

Відповідь: Насамперед дякую за запитання, з приводу якого я хотів би пояснити наступне. Як я вже зазначав у своєму виступі, за результатами проведеного дослідження нами сформульовано низку положень, які віднесені до положень наукової новизни та в узагальненому вигляді відображають внесок у розроблювану проблематику. Ці положення були структуровані на: (а) ті, що сформульовані уперше, (б) ті, які було удосконалено та (в) ті, що набули подальшого розвитку. Але, щоб не повторюватися, я хотів би звернути увагу на те, що запропоноване до вашої уваги дисертаційне дослідження, на відміну від існуючих наукових праць з даної проблематики, має більш системний, комплексний характер, що визначається не лише його широким методологічним контекстом, але й осмисленням правових дефініцій крізь призму їх цілісної природи, зокрема через взаємозв'язки законодавчих, доктринальних та судових правових дефініцій у демократичних правових системах сучасності. Існуючі ж на сьогодні праці присвячені здебільшого дослідженню правових дефініцій у контексті їх законодавчого різновиду, тоді як природа та значення доктринальних і судових правових дефініцій у сучасній науковій літературі майже не вивчена.

К.ю.н., с.н.с. **Богініч Олег Леонідович**: як вбачається зі змісту Вашого виступу та тексту дисертації методологія дослідження правових дефініцій повинна включати в себе як методологічні підходи, так і конкретні методи дослідження. У зв'язку із цим виникає питання щодо розрізнення понять «методологічний підхід у дослідженні» та «метод дослідження».

Відповідь: Дякую за запитання. Відповідаючи на нього, доцільно зауважити, що, на нашу думку, методологічний підхід та метод дослідження – це

не одне й те саме. Річ у тім, що наукове осмислення відповідних явищ або феноменів соціальної дійсності, у тому числі правових, повинно починатися насамперед з визначених світоглядних, фундаментальних ідей та положень, зміст яких представлений у вигляді філософських парадигм наукового пізнання. Зокрема, надзвичайно важливе методологічне значення у дослідженні правових дефініцій відіграють діалектичний, метафізичний та інші філософські підходи, які визначають загальний напрям та стратегію їх осмислення.

Відтак, методологічний підхід – це, по суті, вихідна ідея або сукупність основних ідей, що визначають стратегію, основний напрям розвитку дослідження. Методологічний підхід, на відміну від конкретного методу (наприклад, аналіз, синтез, класифікація тощо), завжди поєднує в собі насамперед визначені філософські засади наукового дослідження, зміст яких безпосередньо взаємопов'язаний з цілісною системою пануючих уявлень про загальні принципи та закономірності функціонування і розвитку світобудови, що об'єднуються в межах багатьох теорій, зокрема, наукових.

При цьому кожен з методологічних підходів передбачає використання таких загальнонаукових методів, як аналіз та синтез, індукція та дедукція, узагальнення, аналогія, абстрагування, моделювання, спостереження, порівняння, екстраполяція, ідеалізація, класифікація тощо, а також певну сукупність спеціальних методів наукового дослідження (наприклад, метод тлумачення правових норм, формально-юридичний метод, метод правового експерименту тощо). Зокрема, застосування діалектичного підходу при дослідженні правових дефініцій передбачає використання, серед іншого, таких методів, як метод структурного аналізу, функціональний, статистичний, порівняльний методи тощо.

К.ю.н., с.н.с. Тарахонич Тетяна Іванівна: У контексті предмета Вашого дисертаційного дослідження виникає питання щодо співвідношення таких понять як «правова дефініція», «правовий термін» та «правове поняття». Поясніть, чи розрізняєте Ви ці поняття і якщо так, то в чому саме різниця між ними?

Відповідь: Насамперед, дякую за запитання. Дійсно, у роботі ми виходимо з того, що поняття «правова дефініція», «правовий термін» та «правове поняття» не є тотожними. Правові дефініції – це внутрішня, змістовна характеристика правових понять, їх конкретний смисловий контекст, а правові терміни – це зовнішнє, словесне вираження правових понять. Відтак, ознакою дефінітивності характеризується не юридичний термін, а певне правове або юридично значуще поняття, що ним (терміном) позначається, оскільки юридичний термін – це засіб узагальненого, стислого зовнішнього вираження відповідного поняття, а правова дефініція за допомогою мовних засобів та інших прийомів розкриває його внутрішній зміст.

Правові терміни та правові дефініції – це, відповідно, зовнішні та внутрішні засоби вираження правових понять, за допомогою яких досягається найвищий ступінь їх визначеності. Отже, правова дефініція – це, по суті, засіб розкриття змісту певного юридично значущого поняття, вираженого у словесній формі за допомогою конкретного терміну.

К.ю.н., с.н.с. **Львова Олена Леонідівна:** Під час Вашого виступу Ви зазначили про те, що у Вашій роботі обґрунтовано цілісну систему ознак правових дефініцій, які проявляють себе незалежно від їх конкретного різновиду, тобто на рівні законодавчих дефініцій, доктринальних правових дефініцій, а також судових дефініцій. У зв'язку з цим, хотілося б почути, які саме ознаки характеризують правові дефініції як цілісне явище?

Відповідь: Дякую за запитання. У своєму дисертаційному дослідженні ми виходимо з того, що правові дефініції – це багатоаспектне явище, яке повинно досліджуватися не лише крізь призму їх загальної природи та ознак, але й в межах неоднорідності їх структурного прояву у правовій системі. Але якщо вже вести мову про правові дефініції як про цілісний юридичний феномен, то можна виділити такі його основні ознаки, а саме:

а) у правових дефініціях розкривається зміст певного юридичного або соціально значущого поняття, вираженого у формі відповідного терміну;

б) правові дефініції мають високий ступінь інформативності та одночасно узагальнену, концентровану форму свого викладу;

в) зміст понять, які визначаються за допомогою правових дефініцій, залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема, від пануючої в суспільстві ідеологічної системи, особливостей економічного та політичного устрою в державі, конкретної соціокультурної традиції, особливостей ціннісно-світоглядної системи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, рівня їх правової освіти та досвіду, аксіологічних установок певного вченого тощо;

г) правові дефініції складають основу тлумачення юридично значущих фактів, явищ чи процесів;

д) правові дефініції спрямовані на забезпечення цілісності та узгодженості правового регулювання, а отже, вони сприяють підвищенню ефективності реалізації правових норм.

К.ю.н., с.н.с. **Сунєгін Сергій Олександрович:** У своєму виступі Ви зазначили про те, що у Вашій роботі набула подальшого розвитку система функцій правових дефініцій. Ви можете більш конкретно пояснити в чому саме вказана система функцій правових дефініцій проявляється?

Відповідь: Дякую за запитання. Відповідаючи на це питання, хотілося б зазначити, що функції правових дефініцій можна розглядати на загальному рівні, тобто незалежно від того, про які саме правові дефініції йде мова: законодавчі, доктринальні чи судові. Але окрім цього, функції правових дефініцій можна

розглядати також і на спеціальному рівні або як функції, які є притаманними лише конкретному різновиду правових дефініцій.

Зокрема, загальними функціями правових дефініцій, тобто такими, що у тій чи іншій мірі проявляються в межах кожного їх різновиду, є насамперед пізнавальна (гносеологічна), моделююча, онтологічна, культурна, комунікативна, кумулятивна функції та деякі інші. А, наприклад, функціями лише законодавчих дефініцій є, зокрема, регулятивна та правоохоронна; функціями доктринальних правових дефініцій є дидактична, евристична, методологічна; функціями судових правових дефініцій є інтерпретаційна, правоконкретизуюча та регулятивно-орієнтаційна.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника** доктора юридичних наук, професора, академіка НАПрН України, заслуженого юриста України, завідувача відділом теорії держави і права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України **Оніщенко Н.М.** з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Оніщенко Н.М. відзначила наступне.

Дисертаційне дослідження Хоменка Олександра Володимировича на тему «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» присвячене важливій для вітчизняної юридичної науки і практики тематиці та стосується питань функціонування і розвитку правових дефініцій у демократичних правових системах сучасності. Як свідчить юридична практика сьогодення питання визначення природи та функціонального призначення правових дефініцій і насамперед їх законодавчого різновиду є надзвичайно актуальними, а тому потребують здійснення спеціального наукового дослідження, спрямованого, серед іншого, на вироблення рекомендацій з удосконалення дефінітивного апарату сучасного права. Насамперед, це стосується відповідних змін в системі правових терміно-понять, забезпечення належних стандартів текстуального (мовного) викладу правових норм, вирішення питань, які стосуються інтерпретації змісту юридично значущих понять і категорій, а також удосконалення процедурних аспектів прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів. Особливе місце серед цих проблем займають питання оновлення численних норм-дефініцій чинного законодавства, від вирішення яких в значній мірі залежить ефективність правореалізаційної практики.

З огляду на зазначене, в сучасних умовах особливе значення набуває дослідження питань, пов'язаних з удосконаленням понятійно-дефінітивного апарату права, що зазнає суттєвої трансформації як з огляду на динаміку

розвитку суспільних відносин, так і у контексті зближення правової системи України з правопорядком Європейського Союзу.

У науковій літературі вченими звертається увага на проблеми забезпечення належної якості та ефективності правових дефініцій загалом і, передусім, їх законодавчого різновиду. Серед таких питань виділяють, зокрема, проблеми фіксації та розміщення правових дефініцій в тексті закону та інших нормативно-правових актів; проблеми конкретизації законодавчих дефініцій в підзаконних актах; питання забезпечення оптимальної кількості дефініцій або обсягу дефінітивного матеріалу в законі; проблеми колізійності законодавчих дефініцій та прогалин дефінітивного контексту (аспекту) правового регулювання; проблеми перекладу дефінітивного нормативно-правового матеріалу з однієї мови на іншу; питання соціальної адекватності змісту законодавчих дефініцій та інших параметрів їх змістовної якості; питання стабільності та однозначності нормативно-правових дефініцій; проблеми законодавчого дефінування оціночних понять тощо. На нашу думку, наявність вказаних проблем забезпечення належної якості дефінітивного апарату сучасного права в Україні зумовлюється декількома чинниками, а саме:

- відсутністю чіткої та структурованої законодавчої бази, яка на належному рівні регулювала б питання написання (створення) текстів нормативно-правових актів та основні вимоги до нормопроектної техніки, а також хаотичністю та непослідовністю законодавчої діяльності, яка проводиться в Україні;

- перманентним збільшенням кількості нормативно-правових актів та, як наслідок, дефініцій юридично значущих понять, у тому числі оціночних, для точного і повного визначення яких необхідне належне кадрове та організаційне забезпечення законодавчої і правозастосовної діяльності;

- запозиченням значної кількості терміно-понять з відповідних галузей та сфер суспільного життя, які вимагають юридичної інтерпретації їх змісту з метою забезпечення позитивного впливу на правореалізаційну практику, а також закріпленням у законодавстві юридично значущих понять, які функціонують в правових системах зарубіжних країн.

Все це підтверджує необхідність здійснення ґрунтовного наукового переосмислення сутності, природи та значення правових дефініцій як загальноправового феномену, особливо крізь призму їх функціонального прояву в контексті різних правопорядків. Теоретична потреба порівняльно-правового дослідження природи та значення правових дефініцій визначається також відсутністю сучасних наукових праць монографічного та дисертаційного рівнів, в яких системно досліджувалися б вказані питання. Тому актуальність тематики дисертації Хоменка О.В. не викликає сумніву, оскільки має сучасний, практично та теоретично витребуваний характер.

Виконані аспірантом індивідуальні плани наукової роботи та навчання засвідчили, що Хоменко О.В. зарекомендував себе у якості самостійного та

повноправного дослідника, який на основі акумульованих знань спроможний продукувати нові наукові ідеї та концепції, необхідні для розв'язання комплексних проблем у галузі права. Освітня складова програми навчання виконана аспірантом у повному обсязі.

Наукова робота Хоменка О.В. підготовлена самостійно, має аналітичний характер та є однією з перших у вітчизняній юридичній науці, що піднімає питання природи та значення правових дефініцій у контексті функціонування демократичних правових систем сучасності. Зауваження наукового керівника автором в процесі підготовки роботи повністю враховані. Основні положення й висновки дисертації були достатньою мірою висвітлені в опублікованих працях (наукових статтях у фахових виданнях та наукових збірниках), що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях національного та міжнародного рівнів.

У кінцевому підсумку, Н.М. Оніщенко констатувала, що виконана Хоменко О.В. робота є завершеною науковою працею, у якій отримані нові науково аргументовані результати. Відтак, дисертаційне дослідження Хоменка О.В. відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України у сфері вищої освіти, тому рекомендується до захисту, а сам Хоменко О.В. заслуговує на присудження йому наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю «081 – Право».

Після цього, слово було надано **рецензентам** наукової праці.

Доктор юридичних наук, професор **Скрипнюк О.В.** зауважив, що Тематика представленого до рецензування дисертаційного дослідження Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» визначається високим ступенем актуальності, оскільки стосується важливих питань розвитку дефінітивного апарату сучасного права, який без перебільшення виступає фундаментальною конструкційною частиною всієї логіко-лексичної архітектоніки правової системи. За останні роки сучасна юридична наука і практика суттєво збагатилася новими понятійними конструкціями, які вимагають свого належного осмислення у контексті реалій та викликів сьогодення. Очевидно, що таке осмислення передбачає розробку та надання юридично значущим поняттям відповідних дефініцій, в яких найбільш повно і точно розкриваються їх найважливіші ознаки. Актуальність теми дисертаційної роботи визначається також суттєвим підвищенням ролі та значення юридичної науки та судової практики в суспільному житті, завдяки чому в умовах сьогодення суттєво зростає регулятивно-охоронний потенціал правових норм, закріплених у законодавстві. Саме це зумовлює необхідність з'ясування порівняльно-правових аспектів сутності, природи та значення правових дефініцій, адже під впливом інтеграційних процесів, які на сьогодні є наявними в більшості сфер життєдіяльності суспільства, трансформується і понятійно-дефінітивний апарат сучасного права, який, розширюючи свої межі, все більше впливає на ефективність розвитку відповідних суспільних відносин. У

сучасних умовах розвитку вітчизняної правової системи змінюється роль та традиційне наукове бачення правових дефініцій, насамперед тих з них, які закріплюються в нормах чинного законодавства, і ці процеси потребують здійснення глибоких наукових досліджень. Тому цілком справедливо зазначається дисертантом, що комплекс питань, пов'язаних із забезпеченням якісного оновлення норм чинного законодавства, є надзвичайно великим. У зазначеному контексті мова йде, зокрема, про відповідні зміни в системі правових терміно-понять, про забезпечення належних стандартів текстуального (мовного) викладу правових норм, про вирішення питань, які стосуються інтерпретації змісту юридично значущих понять і категорій, про удосконалення процедурних аспектів прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів тощо. Особливе місце серед цих проблем займають питання оновлення численних норм-дефініцій чинного законодавства, від вирішення яких в значній мірі залежить ефективність правореалізаційної практики. Тому дослідження сутності, природи та значення правових дефініцій, особливо у контексті порівняльно-правових аспектів їх сприйняття та розвитку у демократичних правових системах сучасності, має витребуваний та об'єктивно обумовлений характер, адже на сьогодні відсутнє концептуально обґрунтоване розуміння вказаного правового феномену. Таким чином, це надає змогу стверджувати, що актуальність тематики дисертаційного дослідження зумовлена гострими потребами як сучасної юридичної науки, так і юридичної практики.

Структурно дисертація складається із вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, які нерозривно пов'язані між собою, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Структура дисертаційного дослідження повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі аспекти досліджуваної дисертантом проблематики.

Позитивним моментом роботи є відповідність теми дисертації плановій науково-дослідній роботі Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України «Право і прогрес: запити громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0117U002697).

На основі вивчення значного кола літературних наукових робіт, нормативно-правових актів, а також актів судової практики, автором визначені проблеми, що вже були предметом наукових пошуків та акцентовано увагу на тих питаннях природи та значення правових дефініцій, які поки що не отримали належного наукового аналізу. Саме ці питання і склали предмет дисертаційного дослідження, який грамотно сформульовано в межах об'єкту наукового дослідження як «порівняльно-правовий аспект поняття, природи та значення правових дефініцій».

Дослідження порівняльно-правових аспектів поняття, природи та значення правових дефініцій із застосування комплексу методологічних, теоретичних та правових засобів надало змогу автору:

- по-перше, встановити та охарактеризувати складові методологічної основи наукового дослідження порівняльно-правових аспектів поняття, природи та значення правових дефініцій;
- по-друге, визначити особливості історичної генези та розвитку правових дефініцій;
- по-третє, з'ясувати концептуальні підходи до розуміння поняття «правові дефініції» та ознаки, які характеризують даний феномен як цілісне явище;
- по-четверте, визначити зміст формальних та сутнісних аспектів правових дефініцій, а також їх основні ознаки та функції;
- по-п'яте, виявити детермінанти формування дефінітивного апарату сучасного права;
- по-шосте, охарактеризувати природу і значення законодавчих дефініцій в системі правових дефініцій та визначити основні вимоги до них;
- по-сьоме, здійснити порівняльно-правовий аналіз специфіки функціонування правових дефініцій в романо-германській та англосаксонській правовій сім'ях;
- по-восьме, охарактеризувати особливості правових дефініцій в романо-германському та англосаксонському праві;
- по-дев'яте, запропонувати напрями удосконалення правових дефініцій в контексті функціонування та розвитку сучасної правової системи України.

Виокремленні О.В. Хоменко та виконані в процесі дослідження завдання надали можливість повною мірою досягти мети роботи – з'ясування сутності, ролі та значення правових дефініцій в контексті розвитку демократичних правових систем сучасності.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження О.В. Хоменка ґрунтується на успішному використанні дисертантом сучасного методологічного інструментарію юридичної науки. Заслугоює на підтримку не лише визначена автором методологія дослідження, яка складається з методологічних підходів, широкого кола загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження правових явищ, а також принципів наукового пізнання, які в результаті допомогли повно та об'єктивно дослідити порівняльно-правові аспекти поняття, природи та значення правових дефініцій, але і проведена автором робота у підрозділі 1.3, яка стосується встановлення пізнавального значення положень сучасних доктринальних підходів до розуміння сутності, природи та значення правових дефініцій. Це дозволило дисертанту ґрунтовно та всебічно визначити

методологічні переваги та недостатність положень панівних в сучасній юридичній доктрині підходів до осмислення сутності та природи правових дефініцій, що в подальшому визначило методологічну стратегію дослідження в цілому. В результаті автором цілком обґрунтовано виокремлено складові методологічної основи дослідження, визначено їх переваги тощо.

Наукова новизна одержаних результатів (наукових положень, теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій) впливає з актуальності теми дослідження. В цілому ж наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що вона є однією з перших в Україні комплексних загальнотеоретичних досліджень поняття, природи та значення правових дефініцій в контексті розвитку правових систем сучасності.

Положення наукової новизни отриманих результатів автором справедливо структуровано на ті, що отримані вперше, ті, що удосконалено, а також ті, що набули подальшого розвитку. Найбільш важливе значення з теоретичної та практичної точок зору мають положення наукової новизни, що стосуються:

1) визначення цілісної системи ознак правових дефініцій, які проявляють себе незалежно від їх конкретного різновиду, а саме: на рівні законодавчих дефініцій, доктринальних правових дефініцій, а також судових дефініцій;

2) виокремлення внутрішніх та зовнішніх детермінантів формування дефінітивного апарату права;

3) характеристики формальних та сутнісних аспектів правових дефініцій;

4) визначення функцій правових дефініцій, а також вимог, яким повинні відповідати законодавчі дефініції;

5) пропозицій стосовно напрямів удосконалення правових дефініцій в національній правовій системі України.

Зміст положень, що віднесені автором до положень наукової новизни одержаних результатів, свідчить про авторський підхід до вивчення проблематики природи та значення правових дефініцій в контексті розвитку правових систем сучасності.

Окремо слід зупинитись і на змісті дисертаційної роботи, в якій автор послідовно і обґрунтовано розкрив предмет дисертаційного дослідження. Автором грамотно викладено зміст анотацій, у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна одержаних результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Змістовно дисертаційне дослідження складається із трьох блоків питань, які відображені у ньому. Це питання теоретико-методологічного та історичного характеру (Розділ 1), функціональних та типологічних особливостей правових дефініцій (Розділ 2) та особливостей функціонування правових дефініцій в правових системах сучасності (Розділ 3).

У першому розділі дисертантом виокремлюється та узагальнюється ряд питань методологічного та історіографічного характеру, в межах чого у підрозділі 1.1. надано характеристику сучасних методологічних підходів, які надають можливість системно осмислити поняття «правові дефініції», а також висвітлено зміст поширених у сучасній науковій літературі підходів до осмислення природи правових дефініцій. Визначено перспективи використання метафізичного, діалектичного, культурологічного, аксіологічного та деяких інших концептуальних підходів до осмислення сутності та природи правових дефініцій.

У підрозділі 1.2. «Формування та розвиток правових дефініцій: історична ретроспектива», досліджено основні особливості історичного процесу формування та розвитку правових дефініцій. Зазначається, що правнича термінологія починає утворюватися одночасно з виникненням права, а перші юридичні документи є основними джерелами виникнення правової термінології та відповідних юридичних конструкцій. Обґрунтовується думка, що як відповідні засоби юридичної техніки правові дефініції остаточно виникли у період Античності, а точніше – у період функціонування правової системи Стародавнього Риму.

Особливої уваги заслуговує зміст підрозділу 1.3. «Правові дефініції: доктринальні підходи до розуміння», де автором досліджуються особливості сучасного розуміння сутності та природи правових дефініцій українськими та зарубіжними вченими. Обґрунтовується думка, що правова дефініція – це складний, багатоаспектний, соціально значущий феномен, який завжди поєднує в собі логічний та лінгвістичний, а у багатьох випадках і гносеологічний, прагматичний аспекти його осмислення, системне врахування яких є необхідною передумовою забезпечення ясності та точності опису основних ознак відповідного правового чи юридично значущого явища з метою забезпечення ефективного правового регулювання суспільних відносин.

Розділ 2 за своїм змістом присвячений вивченню функціональних та типологічних особливостей правових дефініцій, а також чинникам, які справляють вплив на формування дефінітивного апарату права. Так, у підрозділі 2.1. здійснено аналіз основних ознак, різновидів та функцій правових дефініцій. Зазначається, що у сучасній науковій літературі ознаки правових дефініцій розглядаються переважно у контексті її найважливішого різновиду – законодавчої (легальної або нормативно-правової) дефініції. Незважаючи на це, автор обґрунтовує думку, що даний феномен доцільно характеризувати також з урахуванням його цілісної природи, що не обмежується виміром позитивного права.

Позитивною є спроба дисертанта у межах підрозділу 2.2. проаналізувати та визначити чинники формування дефінітивного апарату сучасного права. В результаті автор виокремлює систему внутрішніх та зовнішніх чинників, які

справляють найбільший вплив на формування дефінітивного апарату сучасного права.

У підрозділі 2.3. досліджується природа законодавчих дефініцій, визначаються їх специфічні ознаки, роль у забезпеченні правового унормування суспільних відносин та вимоги, яким вони повинні відповідати. Обґрунтовується думка, що законодавчі дефініції повинні узгоджуватися не лише із «закономірностями законодавчої політики», а й з внутрішньою логікою функціонування та розвитку відповідної сфери або галузі суспільного життя.

Практичне спрямування має Розділ 3 дисертаційної роботи, який присвячено висвітленню порівняльних аспектів функціонування правових дефініцій в романо-германській та англосаксонській правових сім'ях, а також визначенню напрямів розвитку правових дефініцій в національній правовій системі України.

У підрозділі 3.1. розглядаються особливості сучасного стану функціонування правових дефініцій у правових системах романо-германського типу. На прикладі аналізу відповідних джерел права окремих правових систем романо-германського типу робиться висновок, що основна мета законодавчих дефініцій в континентальному праві – створити необхідні умови для подальшої розбудови моделей відповідних правовідносин, в межах яких з'ясовується точний зміст юридично значущих понять залежно від тих чи інших юридичних фактів.

У підрозділі 3.2. автором досліджено особливості сучасного стану функціонування правових дефініцій у правових системах англосаксонського типу. Акцентується увага на тому, що використання дефінітивних правових норм в законодавчих актах англосаксонських держав є поширеним явищем, хоча, на відміну від правових систем континентального типу, така розповсюдженість законодавчих дефініцій в межах англосаксонської правової сім'ї обумовлюється передусім прагматичною орієнтацією самого права, регулятивно-охоронний вплив якого спрямовується не на встановлення загальних правил, розрахованих на довготривале використання у майбутньому, а на вирішення конкретних життєвих ситуацій або обставин, які вимагають відповідного уточнення абстрактних та здавалося б цілком зрозумілих, принаймні, для юридичної громадськості терміно-понять.

Особливе практичне значення має підрозділ 3.3. дисертаційного дослідження, в якому визначаються основні напрями удосконалення правових дефініцій в національній правовій системі України. Серед найбільш актуальних змістовних параметрів забезпечення якості правових дефініцій у контексті реалій сьогодення автор виокремлює такі важливі взаємопов'язані проблемні питання, а саме: 1) забезпечення соціальної адекватності змісту правових і, зокрема, законодавчих дефініцій; 2) забезпечення узгодженості законодавчих дефініцій між собою, у тому числі тих, які містяться в підзаконних нормативно-правових

актах; 3) забезпечення уніфікації змісту законодавчих дефініцій, сформованих в межах різних національних та наднаціональних правопорядків, в умовах конвергенції правових систем сучасності. Також автором наводяться відповідні напрями вирішення вказаних проблем.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні та практичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі.

Вказане вище свідчить про те, що дисертаційна робота О.В. Хоменка є комплексною науковою працею, що підготовлена автором самостійно, має завершений характер, в якій вперше у сучасній юридичній науці здійснено ґрунтовний аналіз поняття, природи та значення правових дефініцій у розвитку демократичних правових систем сучасності.

Позитивно оцінюючи та відзначаючи належний рівень постановки і реалізації проблеми, наукову новизну одержаних результатів, слід відзначити, що як і будь-яке творче дослідження, присвячене аналізу дискусійних проблем юриспруденції, воно викликає певні побажання, що можуть бути сприйнятті як уточнення авторської позиції.

1. Під час підготовки до захисту дисертації автору слід звернути увагу на питання співвідношення об'єктивних та суб'єктивних чинників, які впливають на формування дефінітивного апарату сучасного права, оскільки в роботі цей аспект розкрито досить епізодично.

2. Варто підтримати ініціативу дисертанта щодо необхідності виокремлення ознак правових дефініцій як цілісного явища, тобто ознак, які є характерними для будь-якого різновиду правових дефініцій – законодавчих, доктринальних та судових. Однією з таких ознак, на думку дисертанта, є те, що правові дефініції спрямовані на забезпечення цілісності та узгодженості правового регулювання, а отже, вони сприяють підвищенню ефективності реалізації правових норм. Однак обґрунтованість виокремлення даної ознаки правових дефініцій була б суттєво посилена, якби автор на конкретних прикладах пояснив, яким саме чином відповідні різновиди правових дефініцій сприяють підвищенню ефективності реалізації правових норм.

3. Окрім того, в контексті подальших наукових досліджень проблем розвитку вітчизняної юридичної техніки, дисертанту доцільно більше приділяти уваги аналізу досвіду удосконалення нормативно-правової бази, що сформувався в країнах Європейського Союзу.

Попри зазначені зауваження, можливо констатувати, що в цілому вони не применшують позитивного значення дисертації, мають рекомендаційний характер та націлені на посилення дискусії в процесі прилюдного захисту дисертації. Результати дисертаційного дослідження О.В. Хоменка створюють

фундамент для майбутніх наукових розробок як теоретико-правових проблем, так і практичних аспектів формування та розвитку правових дефініцій у правових системах сучасності. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 10 наукових публікаціях, серед них 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття – у фаховому виданні іноземної держави і 4 статті – у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій. Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Дисертація має високий теоретичний рівень і практичне значення, а її зміст може бути покладено в основу майбутньої монографічної роботи дисертанта.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертаційне дослідження Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167. Дисертація Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Тараконич Т.І.** відзначила, що тематика представленого до рецензування дисертаційного дослідження Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» визначається високим ступенем актуальності, оскільки обумовлюється об'єктивними процесами значних трансформацій суспільного і державного життя в Україні та за її межами.

Реформування соціально-економічних та політико-правових відносин в Україні призвело не лише до суттєвих змін в системі владно-управлінської діяльності, але й до глибинних трансформацій життєдіяльності суспільства і громадян, у зв'язку із чим виникла потреба у створенні надійної правової основи стабільного та ефективного функціонування суспільних відносин в нових технологічних реаліях. Особливе місце у забезпеченні такої правової основи

цілком справедливо належить системі законодавства будь-якої сучасної демократичної, правової, соціальної держави, норми якого виступають основою механізму правового регулювання суспільних відносин. Саме тому в нашій державі за останні роки відбувається суттєве оновлення чинного законодавства, що включає в себе як подолання його прогалин та колізійності на рівні відповідних правових норм, так і зміни у понятійно-дефінітивному апараті законодавчої бази, зумовлені насамперед інтенсивним розвитком суспільних відносин. Очевидно, що переосмислення значної кількості юридично значущих понять, так само як і виникнення нових понятійно-термінологічних конструкцій у зв'язку із динамікою суспільного розвитку, обумовлює необхідність забезпечення адекватної правотворчої реакції на відповідні процеси, у тому числі шляхом закріплення норм-дефініцій у законах та інших нормативно-правових актах. Більше того, важливим у цьому контексті є також забезпечення якісного наукового супроводження змін та новацій у суспільному та державному житті, що вимагає здійснення ґрунтовного аналізу багатьох понять, які вимагають якісного юридичного оформлення.

Слід також погодитися з дисертантом, що актуальність обраної теми дисертаційного дослідження суттєво зростає у зв'язку із «поступовою реалізацією стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, закріпленого у Конституції України. Адже реалізація такого курсу, серед багатьох заходів, передбачає необхідність забезпечення адаптації законодавства України до права ЄС, одним із елементів якої є уніфікація змісту значної кількості правових понять, що використовуються в межах європейського та українського правопорядків. Така уніфікація, у свою чергу, передбачає уточнення змісту відповідних юридично значущих явищ, а отже, вимагає внесення змін і доповнень до значної кількості норм-дефініцій, які є чинними в Україні, а також розробки і закріплення на законодавчому рівні визначень нових правових терміно-понять».

Підготовлена О.В. Хоменко дисертація на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» є комплексною, самостійною, логічно завершеною та актуальною роботою. Як засвідчив аналіз зазначеної проблематики, здійснений дисертантом у науковому дослідженні, незважаючи на наявність значної кількості наукових джерел, в яких розкривають окремі питання забезпечення якості правових дефініцій, вказана тема вивчена ще недостатньо, а тому вимагає здійснення спеціального додаткового наукового пошуку з урахуванням тенденцій розвитку сучасних суспільних відносин.

Дисертантом обґрунтовано визначено об'єкт і предмет дослідження. При цьому об'єктом дослідження є правові дефініції як юридичний феномен, а предметом дослідження виступає порівняльно-правовий аспект поняття, природи та значення правових дефініцій.

Метою дисертаційного дослідження є з'ясування сутності, ролі та значення правових дефініцій в контексті розвитку демократичних правових систем сучасності. Уявляється, що автором успішно досягнута поставлена мета за допомогою вирішення низки важливих завдань, а саме: висвітлено сучасну методологічну базу дослідження правових дефініцій в контексті загальнотеоретичної юриспруденції, яка включає в себе систему підходів, методів та принципів наукового пізнання правових явищ; проаналізовано історичний контекст формування та розвитку правових дефініцій; з'ясовано концептуальні підходи до розуміння поняття «правові дефініції», виявлено недостатність панівних у юридичній літературі підходів до розуміння значної кількості сучасних правових дефініцій та сформульовано на цій основі авторське визначення даного поняття, що в подальшому визначило методологічну стратегію дослідження в цілому; визначено зміст формальних та сутнісних аспектів правових дефініцій, а також їх основні ознаки та функції; виявлено детермінанти формування дефінітивного апарату сучасного права; охарактеризовано місце законодавчих дефініцій в системі правових визначень та сформульовано основні вимоги до них; здійснено порівняльно-правовий аналіз особливостей функціонування правових дефініцій в романо-германській та англосаксонській правовій сім'ях; охарактеризовано особливості правових дефініцій в романо-германському та англосаксонському праві; запропоновано напрями удосконалення правових дефініцій в контексті функціонування та розвитку сучасної правової системи України.

Теоретична база дисертації є значною як за обсягом науковців, так і за переліком тих питань, які були опрацьовані у наукових роботах, що свідчить про глибину та фундаментальність вивчення проблеми. Дисертантом опрацьовані та критично осмислені найбільш значні наукові праці у галузі теорії держави і права, філософії права, історії держави і права та деяких інших правових галузей. Нормативно-правову базу дослідження склали Конституція України, норми чинного законодавства, зокрема, положення Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Кримінального кодексу України та інших актів законодавства, окремі рішення Конституційного Суду України, а також норми законодавства зарубіжних держав. Все це надало можливість підтвердити, серед іншого, сформульовані положення наукової новизни дисертації, які заслуговують схвалення та підтримки. Зокрема, серед найбільш вагомих положень наукової новизни дисертаційного дослідження О.В. Хоменка потрібно насамперед назвати:

1) обґрунтування авторського розуміння поняття «правова дефініція» та визначення цілісної системи ознак правових дефініцій, які проявляють себе незалежно від їх конкретного різновиду;

2) характеристика поняття «законодавчі дефініції», яка точно розкривається у сформульованій авторській дефініції;

3) удосконалення методології дослідження правових дефініцій, система складових якої повинна включати в себе не лише формально-логічні та лінгвістичні прийоми їх наукового осмислення, а й визначений філософсько-світоглядний та соціологічний вимір;

4) визначення природи, ролі та значення правових дефініцій в сучасному романо-германському та англосаксонському праві;

5) пропозиції щодо напрямів удосконалення правових дефініцій в національній правовій системі України.

Зміст положень, що віднесені автором до положень наукової новизни одержаних результатів, свідчить про авторський підхід до вивчення проблематики природи та значення правових дефініцій, у тому числі їх функціонального призначення в межах двох найбільших правових сімей сучасності.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження Хоменка О.В. ґрунтується на успішному використанні дисертантом сучасного методологічного інструментарію юридичної науки. Заслуговує на підтримку визначена автором методологія дослідження, яка складається з широкого кола філософсько-світоглядних підходів, загальнонаукових та спеціальних методів, а також принципів пізнання правових явищ, які в результаті допомогли повно та об'єктивно дослідити сутність, природу та значення правових дефініцій у контексті розвитку демократичних правових систем.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, які структуровано на дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (296 найменувань), додатку.

Окремо слід зупинитись і на змісті дисертаційної роботи, в якій автор послідовно і обґрунтовано розкрив поняття, природу та значення правових дефініцій, а також особливості їх функціонування в романо-германській та англосаксонській правових сім'ях. Автором грамотно викладено зміст анотацій, у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації тощо.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження правових дефініцій» автором ґрунтовно висвітлено методологію дослідження правових дефініцій в контексті загальнотеоретичної юриспруденції, досліджено історичну ретроспективу формування та розвитку правових дефініцій, а також проаналізовані сучасні доктринальні підходи до розуміння сутності та природи правових дефініцій. Слід позитивно відзначити спробу автора охарактеризувати

природу правових дефініцій не лише за допомогою поширеного у науковій літературі формально-логічного та лінгвістичного підходів, а і з урахуванням змісту інших підходів та методів дослідження, які включають в себе також філософський (метафізичний та діалектичний), соціологічний, аксіологічний, герменевтичний, історичний та інші наукові підходи і методи їх пізнання і вивчення. У такий спосіб автором обґрунтовано, що правова дефініція – це складний, багатоаспектний, соціально значущий феномен, який завжди поєднує в собі логічний та лінгвістичний, а у багатьох випадках і гносеологічний, прагматичний аспекти його осмислення, системне врахування яких є необхідною передумовою забезпечення ясності та точності опису основних ознак відповідного правового чи юридично значущого явища з метою забезпечення ефективного правового регулювання суспільних відносин. При цьому з огляду на сучасні процеси правової конвергенції особливого значення набувають саме гносеологічний та прагматичний аспекти осмислення правових дефініцій, що пов'язано з необхідністю узгодження, гармонізації, а в окремих випадках і уніфікації відповідних понятійних складових розвитку демократичного правового простору.

Досить детально у першому розділі також розглянуто питання історичних аспектів розвитку правових дефініцій, їх становлення як особливого засобу юридичної техніки (законодавчі дефініції) та важливої складової юридичної науки (доктринальні правові дефініції). Автором наголошується, що роль і значення правових дефініцій у забезпеченні стабільного функціонування та розвитку національних правових систем суттєво зросла у період Новітнього часу, що обумовлюється, зокрема, наступним: 1) по-перше, ускладненням суспільного життя та збільшенням обсягів правового регулювання суспільних відносин; 2) по-друге, розвитком нових методологічних засад юридичної науки, яка у цей період збагатилася цілим арсеналом нових наукових підходів та методів осмислення правових явищ і процесів.

Розділі 2 «Функціональні та типологічні особливості правових дефініцій» складається з трьох підрозділів і присвячений висвітленню ознак, різновидів та функцій правових дефініцій, дослідженню чинників формування дефінітивного апарату сучасного права, а також визначенню природи і особливостей законодавчих дефініцій. Важливе значення має поділ функцій правових дефініцій на загальні та спеціальні. При цьому загальні функції є характерними для всіх або майже всіх правових дефініцій незалежно від їх конкретного різновиду, а спеціальні функції притаманні не всім, а лише окремим видам правових дефініцій, в межах яких вони проявляють свою особливу якість та здатність до забезпечення відповідних соціальних змін.

В роботі проаналізована природа дефінітивного апарату сучасного права, який є необхідним інструментом або засобом пізнання та розуміння відповідних правових понять і категорій, забезпечення їх визначеності. Автор обґрунтовано

та послідовно доводить, що формування дефінітивного апарату права є складовою частиною більш загального процесу правоутворення, а тому відповідні чинники останнього до певної міри виступають одночасно і факторами формування дефінітивного апарату права. У результаті робиться висновок, що чинники формування дефінітивного апарату права умовно можна поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні. При цьому внутрішні чинники – це ті факти і обставини, які обумовлюються насамперед специфікою та динамікою розвитку самого права як соціонормативного феномену соціальної дійсності, а зовнішні включають в себе, відповідно, ті явища, які пов'язані з особливостями соціокультурного та природного розвитку суспільства, зокрема, з рівнем прогресу соціогуманітарних наук в цілому, станом функціонування економічних, політичних та інших відносин, зі змістом фактично пануючої у суспільстві та державі ідеологією, специфікою взаємозв'язку права та інших соціальних регуляторів тощо.

Окремо позитивно слід оцінити також системне дослідження природи законодавчих дефініцій. Дисертант переконливо доводить, що законодавчі дефініції – це більше, ніж особливий державно-владний припис, як їх зазвичай називають у юридичній літературі, а специфічний різновид правової норми, що справляє регулюючий та охоронний вплив на суспільні відносини, які підлягають правовому регулюванню за допомогою певної сукупності правових норм або інституту права. Законодавчі дефініції займають важливе місце у структурі механізму правового регулювання суспільних відносин, що обумовлюється не лише фактом їх приналежності до особливого різновиду правових норм, які, як відомо, складають основу такого механізму, а й тим, що вони безпосередньо або опосередковано застосовуються у відповідних правовідносинах, слугують орієнтирами у здійсненні юридично значущих дій, забезпечуючи їх повноцінний правомірний характер, а також виконують визначальну роль по відношенню до дефініцій, вироблених судовою практикою.

Розділ 3 «Правові дефініції в правових сім'ях сучасності» складається з трьох підрозділів і присвячений висвітленню порівняльних аспектів функціонування правових дефініцій в романо-германській та англосаксонській правових сім'ях, а також визначенню напрямів розвитку правових дефініцій в національній правовій системі України. Констатується, що специфіка правових дефініцій в межах відповідного типу правових систем безпосередньо пов'язана не лише з особливостями методології їх мовного (текстуального) вираження, але й з роллю та значенням відповідних елементів правової системи, в межах яких такі дефініції утворюються, зокрема, системи законодавства, правової доктрини та судової практики.

Обґрунтовано, що роль та значення доктринальних правових дефініцій в романо-германському праві обумовлюється місцем юридичної науки у структурі відповідних правових систем, її функціями та характером впливу на правове

регулювання суспільних відносин. При цьому доктринальні правові дефініції в правових системах романо-германського типу справляють вплив як на зміст дефінітивних конструкцій у законодавстві, так і на практику реалізації правових норм, уточнюючи їх загальний (абстрактний) зміст або розкриваючи зміст тих юридично значущих понять, які не знайшли свого законодавчого закріплення або визначення яких законодавцем є неточним, нечітким чи містить інші недоліки. Здійснюючи вказані функції, доктринальні правові дефініції сприяють забезпеченню цілісності та узгодженості правового регулювання, а отже, підвищують ефективність правореалізаційної практики в цілому.

На підставі аналізу значної кількості доктринальних та законодавчих джерел робиться висновок про те, що правові дефініції в англосаксонській правовій сім'ї, незалежно від джерела свого формування (законодавство, судова практика чи правова доктрина), як правило, спрямовані не на опис необхідних або суттєвих ознак правового чи юридично значущого явища, а на забезпечення більшої ефективності практики реалізації відповідних суспільних відносин. Даний факт обумовлює не лише відсутність конкретних логічних та чітко вивірених правил їх розміщення у нормативному матеріалі, але й необхідність постійного уточнення змісту певних терміно-понять в процесі правореалізаційної практики взагалі та судового правозастосування зокрема.

Крім цього, наголошується, що важливим аспектом забезпечення якісного впливу правових дефініцій на суспільні відносини є також належне вирішення різноманітних питань, пов'язаних з їх оптимальною кількістю у правових текстах та розміщенням або правильним розташуванням в структурі нормативно-правового акта. Зокрема, дисертант переконливо доводить, що при вирішенні питання забезпечення оптимальної кількості правових дефініцій у законодавчих актах слід керуватися критерієм необхідності забезпечення максимальної доступності для розуміння учасниками відповідних суспільних відносин змісту закріплених в них правових норм.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані у дисертації положення, рекомендації і висновки мають наукове і прикладне значення та можуть бути застосовані, зокрема:

- у науково-дослідній діяльності – для подальших теоретичних розробок щодо наукового пізнання правових дефініцій в системі засобів юридичної техніки, основних напрямів нормопроектної техніки, ролі та значення правових

дефініцій у регулюванні суспільних відносин та забезпеченні правопорядку в державі тощо;

- у навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Теорія держави і права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України», «Правові системи сучасності», а також при підготовці відповідних тематичних підручників, навчальних посібників, їх розділів, навчально-методичних матеріалів із зазначених правових дисциплін;

- у правотворчій діяльності – при підготовці законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на впровадження в Україні відповідних реформ.

Однак, при підготовці дисертанта до захисту дисертації варто звернути увагу на деякі питання, відповіді на які зможуть посилити його наукову позицію, а саме:

1. Насамперед дисертанту слід звернути увагу на те, що в роботі вживаються поняття «понятійний апарат права» та «дефінітивний апарат права». У вказаному контексті залишилось остаточно незрозумілим, чи ототожнює автор вказані поняття, чи розрізняє їх.

2. Автору слід було б більш детально зупинитися на характеристиці спеціальних функцій законодавчих, доктринальних та судових правових дефініцій, виявити особливості їх прояву в межах відповідного різновиду правових дефініцій, а також розкрити їх зміст.

3. Також варто звернути автору увагу на питання впливу конвергенції романо-германської та англосаксонської правових сімей на уніфікацію понятійно-дефінітивного апарату права.

Однак, попри зазначені зауваження, можливо констатувати, що в цілому вони не применшують позитивного значення дисертації. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в 10 наукових публікаціях, серед них 5 статей у фахових виданнях України, 1 стаття – у фаховому виданні іноземної держави і 4 статті – у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій. Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Дисертація має високий теоретичний рівень і практичне значення, а її зміст може бути покладено в основу майбутньої монографічної роботи дисертанта.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертаційне дослідження Хоменка О. В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів

вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167. Дисертація Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Хоменка Олександра Володимировича на тему: «Правові
дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач вмотивовано та переконливо обґрунтовує актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет його дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із існуючими на сьогодні науковими програмами, планами та темами.

Зокрема, актуальність обраної для дисертаційного дослідження теми обумовлена наступним. В сучасних умовах, як свідчить конкретний науковий та емпіричний матеріал, понятійно-дефінітивний апарат права зазнає суттєвої трансформації як з огляду на динаміку розвитку суспільних відносин, так і у контексті зближення правової системи України з правопорядком Європейського Союзу. У вказаному контексті законодавство сучасної України як демократичної, правової та соціальної держави має становити єдину, внутрішньо узгоджену систему нормативно-правових актів, що регулює весь комплекс функціонуючих у суспільстві відносин. Якість сучасного українського законодавства повинна включати в себе як змістовні, так і формальні параметри, значна кількість яких пов'язана з необхідністю використання в тексті закону багатьох правових термінів та інших юридично значущих понять і категорій, зміст яких повинен бути доступним для розуміння кожному громадянину нашої держави. В цих умовах особливе значення набуває дослідження питань, пов'язаних з

визначенням сутності, природи та значення правових дефініцій в контексті функціонування та розвитку демократичних правових систем сучасності.

Підтверджує високий рівень актуальності теми дисертації також ті кризові явища і процеси, які мають місце в соціальному, економічному та політичному устрої України і відображаються, серед іншого, на законотворчій діяльності, вимагаючи при цьому забезпечення своєчасної та адекватної реакції законодавця, спрямованої на мінімізацію їх негативних наслідків та створення стабільної правової основи унормування соціальних процесів в майбутньому. Очевидним є також і те, що введення до законодавчих актів значної кількості нових юридично значущих понять, пов'язаних, зокрема, з науково-технічними новаціями, а також перманентне зростання масиву нормативно-правових актів в Україні, суттєво підвищує значення діяльності, спрямованої на забезпечення їх належного мовного оформлення. У зв'язку з цим удосконалення дефінітивного апарату сучасного українського права стає одним із основних та пріоритетних завдань юридичної діяльності в цілому.

Посилює актуальність дослідження порівняльно-правових аспектів природи та значення правових дефініцій поступова реалізація стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, закріпленого у Конституції України. Адже реалізація такого курсу, серед багатьох заходів, передбачає необхідність забезпечення адаптації законодавства України до права ЄС, одним із елементів якої є уніфікація змісту значної кількості правових понять, що використовуються в межах європейського та українського правопорядків. Така уніфікація, у свою чергу, передбачає уточнення змісту відповідних юридично значущих явищ, а отже, вимагає внесення змін і доповнень до значної кількості норм-дефініцій, які є чинними в Україні, а також розробки і закріплення на законодавчому рівні визначень нових правових терміно-понять.

Хоменко О.В. вірно визначає *зв'язок своєї дисертаційної роботи з актуальними на сьогодні науковими програмами, планами та темами*. Проблематика здійсненого здобувачем дослідження відповідає програмі науково-дослідної діяльності Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України і є складовою частиною планової теми відділу теорії держави і права «Право і прогрес: запити громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0117U002697).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Метою дисертаційного дослідження є з'ясування сутності, ролі та значення правових дефініцій в контексті розвитку демократичних правових систем

сучасності. Для досягнення цієї мети у процесі дослідження були поставлені такі завдання:

- висвітлити методологічну базу дослідження правових дефініцій в контексті загальнотеоретичної юриспруденції;
- проаналізувати історичний контекст формування та розвитку правових дефініцій;
- з'ясувати концептуальні підходи до розуміння поняття «правові дефініції» та сформулювати на цій основі його авторське визначення;
- визначити зміст формальних та сутнісних аспектів правових дефініцій, а також їх основні ознаки та функції;
- виявити детермінанти формування дефінітивного апарату сучасного права;
- надати авторське визначення поняття «законодавчі дефініції» та визначити основні вимоги до них;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз особливостей функціонування правових дефініцій в романо-германській та англосаксонській правовій сім'ях;
- охарактеризувати особливості правових дефініцій в романо-германському та англосаксонському праві;
- запропонувати напрями удосконалення правових дефініцій в контексті функціонування та розвитку сучасної правової системи України.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Здобувач правильно визначає об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також надає вичерпне обґрунтування використання теоретико-методологічної бази, необхідного для повноцінного проведення такого дослідження.

Об'єктом дослідження є правові дефініції як юридичний феномен.

Предметом дослідження є порівняльно-правовий аспект поняття, природи та значення правових дефініцій.

Достовірність отриманих дисертантом наукових результатів забезпечується широким використанням комплексу філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних *методів наукового пізнання*. Використання у комплексі методологічних підходів, методів та принципів наукового пізнання дозволило здійснити об'єктивний аналіз сутності, природи та значення правових дефініцій у контексті розвитку демократичних правових систем.

Для вирішення поставленої у дисертації мети та обумовлених нею завдань, здобувачем було використано достатньо потужну *теоретико-методологічну та емпіричну базу*. Проблематика правових дефініцій, зокрема, їх місце в системі засобів юридичної техніки, функціональне призначення в законодавстві та інших

правових сферах тощо, вже стало предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, серед яких: Д. Андреев, Н. Артикуца, П. Балтаджи, С. Бобровник, Ю. Ведерніков, Н. Гураленко, С. Гусарев, О. Дашковська, Т. Дідич, Т. Дудаш, Є. Євграфова, А. Заєць, Л. Заморська, Р. Кабальський, С. Карвацька, М. Кельман, В. Ковальський, М. Козюбра, О. Копиленко, В. Косович, М. Костицький, О. Левченков, Р. Луцький, І. Онишук, Н. Оніщенко, М. Панов, Н. Пархоменко, О. Петришин, С. Погребняк, В. Плавич, Т. Подорожна, П. Рабінович, В. Риндюк, Т. Тарахонич, О. Тихомиров, А. Ткачук, А. Хворостянкіна, М. Черкас, Ю. Шемшученко, І. Шутак, О. Ющик та ін.

Актуальні проблеми розвитку правових дефініцій як особливих засобів юридичної техніки, у тому числі у контексті порівняльно-правового контексту, знайшли відображення у працях таких зарубіжних науковців, як: С. Алексєєв, Л. Апт, В. Баранов, Ж.-Л. Бержель, Г. Дж. Берман, У. Бернам, А. Васильєв, В. Вишневський, Н. Власенко, В. Графський, Т. Губаєва, Р. Давид, Р. Дворкін, М. Давидова, С. Дробязко, Г. Канторович, Т. Кашаніна, В. Карташов, Д. Керімов, Р. Кросс, Р. Леже, Д. Ллойд, Г. Мальцев, М. Марченко, Г. Муромцев, В. Нерсисянц, А. Поляков, О. Романов, Р. Ромашов, Н. Тарасов, Ю. Тихомиров, В. Туманов, Е. Ушакова, Л. Фрідмен, М. Хайретдінова, Г. Харт, К. Цвайгерт, В. Червонюк, О. Черданцев, Э. Юдін та ін.

Філософську основу дослідження склали праці таких мислителів минулого, як Г. Гегель, Т. Гоббс, І. Кант, Дж. Локк, Л. Вітгенштейн та ін.

Емпірична база дослідження представлена вітчизняною та міжнародною нормативно-правовою базою.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична та практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних загальнотеоретичних досліджень поняття, природи та значення правових дефініцій в контексті розвитку правових систем сучасності. Наукову новизну дисертаційної роботи та авторський внесок у дослідження проблеми склали такі положення, висновки та пропозиції:

уперше:

сформульовано авторське визначення поняття «правова дефініція» – це особливий засіб забезпечення цілісності та узгодженості правового регулювання, який за допомогою відповідних мовних правил, логічних прийомів, а також з урахуванням визначених соціокультурних параметрів, надає можливість точно визначити поняття і суттєві ознаки певного юридично значущого явища або предмета у доступній для розуміння формі з метою підвищення ефективності реалізації правових норм;

обґрунтовано цілісну систему ознак правових дефініцій, які проявляють себе незалежно від їх конкретного різновиду, а саме: на рівні законодавчих дефініцій, доктринальних правових дефініцій, а також судових дефініцій;

виокремлено внутрішні та зовнішні детермінанти формування дефінітивного апарату права. Внутрішніми детермінантами формування дефінітивного апарату права є: а) становлення і розвиток юридичної науки в цілому і передусім загальнотеоретичної юриспруденції; б) антропологізація правового знання; в) поступове зміщення акцентів в осмисленні феномену права як особливої соціонормативної системи з позитивізму на юснатуралізм та інтегративне праворозуміння; г) розробка значної кількості нових доктринальних напрямів (ідей, концепцій, теорій, положень) право- та державорозуміння. Зовнішніми детермінантами формування дефінітивного апарату права є: а) стрімке становлення блоку так званих соціогуманітарних наук; б) динамічний розвиток всіх важливих сфер та галузей суспільного життя; в) антропоцентризм як загальний філософсько-світоглядний напрям; г) розвиток громадського або суспільного інтересу до правових питань; д) зміна типів наукової раціональності та ціннісної шкали осмислення правових явищ;

сформульовано авторське визначення поняття «законодавчі дефініції» – це взаємопов'язана та взаємозалежна система визначень юридично значущих понять і категорій, які закріплюються у законодавстві з метою забезпечення стабільності та єдності правореалізаційних процедур, мають формально визначений та загальнообов'язковий характер, що забезпечує регулятивно-охоронний вплив на суспільні відносини, які підлягають правовому регулюванню за допомогою певної сукупності правових норм або інституту права;

удосконалено:

методологію дослідження правових дефініцій, система складових якої повинна включати в себе не лише формально-логічні та лінгвістичні прийоми їх наукового осмислення, а й визначений філософсько-світоглядний та соціологічний вимір, виражений, зокрема, у метафізичному, діалектичному, герменевтичному, культурологічному та аксіологічному підходах;

характеристику формальних та сутнісних аспектів правових дефініцій. Формальні аспекти правових дефініцій пов'язані з логіко-лінгвістичними складовими визначення відповідних явищ чи процесів, застосування яких є завжди необхідним для забезпечення обґрунтованості, ясності, доступності та точності формулювання змісту певних понять. Сутнісні аспекти правових дефініцій впливають з метанормативного рівня осмислення відповідних понять у суспільстві, що формується за допомогою певної соціокультурної традиції, світоглядно-ментальної матриці світосприйняття тощо;

визначення поняття «функції правових дефініцій» – це напрями їх впливу на розвиток суспільних відносин взагалі та юридичної практики зокрема, а у

випадку їх нормативного закріплення – на безпосередню поведінку та діяльність осіб, в яких проявляється їх природа та призначення, а також роль у забезпеченні стабільно функціонуючого правопорядку;

набули подальшого розвитку:

система функцій правових дефініцій, а також вимоги, яким повинні відповідати законодавчі дефініції;

характеристика природи, ролі та значення правових дефініцій в сучасному романо-германському та англосаксонському праві;

пропозиції щодо напрямів удосконалення правових дефініцій в національній правовій системі України.

Наукова цінність полягає у тому, що висновки, сформульовані у роботі, логічно доповнюють і розвивають розділи теорії права, присвячені визначенню ролі та значення правових дефініцій у забезпеченні ефективності правового регулювання, процесу правотворчості, розвитку категоріально-понятійного апарату права та його імплементації в межах національних правопорядків. Пропоновані положення також можуть стати основою подальших наукових розвідок у межах окремих галузей юридичної науки в частині напрямів забезпечення ефективності функціонування відповідних понятійно-дефінітивних конструкцій. Крім того, результати дослідження можна використовувати у навчальному процесі при викладенні курсів теорії та історії держави і права, порівняльного правознавства, конституційного права, у тому числі при підготовці лекцій, проведенні семінарських занять, написанні наукових праць із вказаної проблематики.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження виявляється у: 1) законотворчій діяльності – при вдосконаленні норм-дефініцій чинного законодавства України з метою посилення ефективності їх регулятивно-охоронного потенціалу; 2) правозастосовній діяльності – з метою підвищення якості використання правових дефініцій суб'єктами правозастосування при вирішенні індивідуальних юридичних справ.

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні наукові результати дисертації висвітлені у *10 публікаціях*, які повністю відображають зміст проведеного наукового дослідження, а також суть викладених у ньому практичних висновків та рекомендацій. За результатами наукових розвідок, дисертантом було опубліковані наступні наукові доробки.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Хоменко О. В. Правові дефініції: сутнісні ознаки. *Держава і право: Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 75.* Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017. С. 42-46.

2. Хоменко О. В. «Правова, семантична виваженість як складова обізнаності у праві. *Альманах права. Правова аналітика: доктринальні підходи та галузеві виміри.* Випуск 9. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2018. С. 296-299.

3. Хоменко О. В. Методологічні підходи дослідження правових дефініцій: сучасний контекст. *Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза: питання теорії та практики.* Випуск 10. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2019. С. 341-348.

4. Хоменко О. В. Дефінітивний апарат права: деякі аспекти формування. *Альманах права. Роль правової доктрини у забезпеченні прав людини.* Випуск 11. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2020. С. 251-257.

5. Хоменко О. В. Функції правових дефініцій: поняття та класифікація. *Правова держава.* Випуск 31. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2020. С. 485-496.

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових видань інших держав, які входять до ОЕСР та/або ЄС:

6. Хоменко О. Правові дефініції: формальні та сутнісні аспекти осмислення. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2019. № 3 (1). С. 244-249.

Роботи, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Хоменко О. В. Правові дефініції в контексті розвитку юридичної техніки. *Правове регулювання суспільства та проблем юридичної техніки: матеріали науково-практичної інтернет-конференції* (Івано-Франківськ, лютий 2018). Івано-Франківськ: ГО «Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки», 2018. С. 19-23.

8. Хоменко О. В. Поняття «правові дефініції»: системне осмислення. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії: міжнародна науково-практична конференція* (м. Харків, 6-7 грудня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. Ч. 3. С. 19-23.

9. Хоменко О. В. Правові дефініції: методологічний контекст дослідження. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 23-24 жовтня 2020 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 29-32.

10. Хоменко О. В. Функції правових дефініцій: загальна характеристика. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній*

Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 30-31 жовтня 2020 р.). Запоріжжя: Вид-во Запорізького національного університету, 2020. С. 14-18.

Усі наукові публікації Хоменка О.В. відповідають вимогам п.11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року.

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження. Робота складається із двох анотацій (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, з них 27 сторінок – список використаних джерел, що складається з 296 найменувань, додаток на 2 сторінках.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана Хоменко О.В. самостійно. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Усі положення новизни, що виносяться на захист, та висновки, зроблені у цій дисертації, апробовані та опубліковані автором одноособово.

8. Характеристика особистості здобувача

Хоменко Олександр Володимирович народився 04 жовтня 1976 року у місті Тетіїв Київської області.

З 1992 року по 1996 рік навчався в Ржищівському будівельному технікумі за спеціальністю будівництво та експлуатація будівель та споруд і здобув кваліфікацію технік-будівельник-технолог.

З 1999 року по 2005 рік навчався у Національному транспортному університеті і отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Автомобільні дороги та аеродроми» та здобув кваліфікацію інженера-будівельника.

З 2005 року по 2008 рік працював в КП «Дирекція Київавтодор» на посаді головного спеціаліста.

З 2008 року по теперішній час працює в Президії Національної академії наук України та займає посаду заступника керуючого справами НАН України –

начальника відділу капітального будівництва та інфраструктури Управління справами НАН України.

З листопада 2016 року по жовтень 2020 року навчався в аспірантурі Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, відділ теорії держави і права.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстова подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Хоменко О.В., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації *Хоменка Олександра Володимировича* на тему: **«Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)»**.

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Хоменка О.В. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки, зокрема доктрини вітчизняної правової теорії. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Хоменка О.В. на тему: «Правові дефініції: поняття, природа та значення (порівняльно-правовий аспект)» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

За – _____

Проти – немає

Утримались – немає

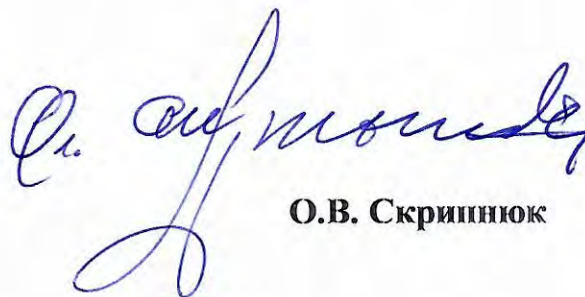
Головуючий на засіданні:

**Вчений секретар Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України**


Н.М. Пархоменко

Рецензенти:

**Заступник директора з наукової роботи
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**


О.В. Скрипнюк

**Старший науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник**


Т.І. Тарахонч
Пархоменко Н.М.
Скрипнюка О.В.
Тарахонч Т.І.


Підпис: 
Вчений секретар інституту
держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України
23. листопада 2020